

XXI. MEZINÁRODNÍ KOLOKVIUM O REGIONÁLNÍCH VĚDÁCH. SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ.

21ST INTERNATIONAL COLLOQUIUM ON REGIONAL SCIENCES. CONFERENCE PROCEEDINGS.

Place: Kurdějov (Czech Republic)
June 13-15, 2018

Publisher: Masarykova univerzita, Brno

Edited by:

Viktorie KLÍMOVÁ

Vladimír ŽÍTEK

(Masarykova univerzita / Masaryk University, Czech Republic)

Vzor citace / Citation example:

AUTOR, A. Název článku. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 1–5. ISBN 978-80-210-8969-3.

AUTHOR, A. Title of paper. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *21st International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. pp. 1–5. ISBN 978-80-210-8969-3.

Publikace neprošla jazykovou úpravou. / Publication is not a subject of language check.

Za správnost obsahu a originalitu výzkumu zodpovídají autoři. / Authors are fully responsible for the content and originality of the articles.

© 2018 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8969-3

ISBN 978-80-210-8970-9 (online : pdf)

REGIONÁLNÍ DIFERENCIACE SOUČASNÉHO SOCIOEKONOMICKÉHO VÝVOJE OBCÍ JIHOČESKÉHO KRAJE

Regional differentiation of the current socio-economic development of the municipalities of the South Bohemian Region

JIŘÍ DUŠEK

Katedra managementu a marketingu služeb Management and Marketing Services Department
Vysoká škola evropských a regionálních studií College of European and Regional Studies
✉ Žižkova tř. 6, 370 01 České Budějovice, Czech Republic
E-mail: jiridusek@centrum.cz

Anotace

Velikostní struktura obcí v České republice je charakterizována velkým počtem malých obcí do 2000 obyvatel. Zejména v západních a jižních Čechách a na západní Moravě je pak mnoho malých obcí s velikostí 500 obyvatel a méně. Tato rozptýlená sídelní struktura přináší určité problémy související s kvalitou veřejné správy, jejím financováním a vede k diferenciaci socioekonomického vývoje jednotlivých obcí. Hlavním cílem příspěvku je tak analyzovat nerovnoměrný socioekonomický vývoj obcí Jihočeského kraje na příkladu vývoje spolupráce obcí Jihočeského kraje ve vazbě na vzdálenost (kilometry, minuty) od jednotlivých regionálních center regionu. V teoretické části práce je zpracována rešerše poznatků vztahujících se k problematice regionálního rozvoje a spolupráce obcí, dále jsou definovány skupiny ukazatelů, na základě kterých je posuzována socioekonomická diferenciaci obcí Jihočeského kraje, a představeny jednotlivé metody, které jsou dále aplikovány v rámci prováděné analýzy. Výzkum zapojení obcí do jednotlivých způsobů a forem spolupráce měst uskutečnil autor v letech 2007-2015, poznatky byly následně testovány korelační a regresní analýzou a doplněny popisnými statistikami. Výsledky výzkumu potvrdily předpoklad nerovnoměrného rozvoje území.

Klíčová slova

dopravní dostupnost, Jihočeský kraj, regionální diferenciaci, regionální rozvoj, spolupráce obcí

Annotation

Size structure of municipalities in the Czech Republic is characterised by a large number of small municipalities up to 2000 inhabitants. There is a lot of small municipalities with 500 inhabitants and less, especially in western and southern Bohemia and western Moravia. This dispersion brings certain problems related to the quality of public administration, its financing and leads to the differentiation of socio-economic development of individual municipalities. The main objective of the paper is to analyse the uneven socio-economic development of the municipalities in the South Bohemian Region, as an example of the development of cooperation between the municipalities of the South Bohemian Region in relation to the distance (kilometres, minutes) from the individual regional centres of the region. The theoretical part consists of research findings related to the problems of regional development and cooperation of municipalities; also the group of indicators is defined, based on which the socio-economic level of differentiation of the municipalities of the South Bohemian Region is assessed. Furthermore, various methods are introduced, which are applied in the context of the analysis. The research of involving municipalities into individual ways and forms of municipality cooperation was carried out by author in 2007-2015, the findings were tested subsequently by correlation and regression analysis and completed with descriptive statistics. The results of the research confirmed the assumption of uneven development of the territory.

Key words

cooperation of municipalities, regional development, regional differentiation, South Bohemian Region, traffic availability

JEL classification: R11

1. Úvod

Problematika regionální diferenciace je komplexní a nemá dosud jednoznačně přijímanou teorii. V tom je její situace podobná ekonomii. V ČR se střetává neoliberální řízení některých resortů s kohezní politikou Evropské unie a té odpovídá i regionální politika v České republice. Úroveň regionů reaguje na impulsy se značnou setrvačností, přesto ale existují kritické úrovně jak růstových, tak útlumových kumulativních faktorů. Jeden z problémů pro volbu ukazatelů regionálních rozdílů navozuje otázka, co je cílem rozvoje, resp. kritériem úspěšnosti regionu. Je to tvorba HDP, struktura spotřeby, úroveň vybavenosti obcí, stabilita populace v regionu, kvalitní životní prostředí nebo udržitelnost rozvoje? Reálná diferenciace regionů je modifikována i subjektivní percepcí – vnímána je relativní odlišnost spíše než absolutní úroveň jevů. Úroveň „zaostalosti“ regionu je relativní jak mezi státy, tak uvnitř ČR – je potřeba porovnávat v celém souboru jednotek. Nelze vždy jednoduše stanovit ani optimální cílovou úroveň ukazatele. Zřejmě platí, že vyspělejší státy mají základní ukazatele diferencovány méně. Pojem regionální diferenciace je tedy nutné vždy vázat na nositele rozdílů a na vhodné ukazatele. ČR jako dosti malá země je stále mimořádně homogenní – po 40 letech přerozdělování a nivelizace, po odloučení Slovenska (a ještě před tím Podkarpatské Rusi). Jako základní faktor pro diferenciaci sociálně ekonomického systému ČR je možno prohlásit faktor sídelní struktury, veřejné infrastruktury a dopravní dostupnosti. Ty mají objektivní hierarchii, kterou nelze jednoduše nivelizovat. Obecným trendem je posilování vlivu metropolitního prostoru Prahy a dalších velkých center, v jejichž hodinové (izochronní) dostupnosti se nachází většina země. Zaznamenáváme rostoucí odstup center od některých znevýhodněných periférií ČR. Důležitými faktory jsou věková struktura obyvatelstva a vzdělanost v širším slova smyslu (Mládek, 2012). Ze zmíněných témat studia obecnějšího typu je v následujícím textu hlavní pozornost věnována právě diferencovanému vývoji vnitřních (ekonomických, sociálních atd.) a vnějších (geografických) struktur společnosti. Přestože se převážně jedná o empiricky založenou analýzu transformačního vývoje v České republice, mohou být příslušné výsledky chápány nejen jako zhodnocení současných změn, ale i jako příspěvek k obecnému poznání vzájemného vztahu, podobností i rozdílností vnitřní a vnější organizace společnosti (Hampl, 2007).

2. Změny sídelní struktury České republiky

Současná sídelní struktura ČR je dědictvím několikasetletého historického vývoje osídlení českých zemí. Je charakterizována určitými světybytnými rysy, mezi které patří dle Svobodové, Věžníka, Hofmanna, 2013, zejména:

- vysoký stupeň rozdrobenosti venkovských sídel,
- relativně nízké zastoupení velkoměst,
- významná role malých a středních měst.

Sídelní struktura státu se tak vyznačuje poměrně značnou roztržitostí, která se odráží i prostřednictvím existence velkého počtu relativně malých obcí. Z evropských zemí je dle Malíka, 2005, ČR na prvním místě, pokud jde o podíl obcí s méně než 1000 obyvateli. Přitom v Evropě 16 zemí nemá vůbec obce s menším počtem obyvatel než 1000. I když podíl těchto obcí na celkovém počtu obyvatel a na tvorbě hrubého domácího produktu je malý, významný je podíl na rozsahu spravovaného území. V řadě případů jde o oblasti, v nichž je umístěna významná část přírodního potenciálu státu (např. nerostné bohatství), což na druhé straně vyžaduje kvalitní správu tohoto potenciálu. Právě rozsah spravovaného území ukazuje na významnou roli malých obcí v komplexní péči o krajinu, venkovské kulturní dědictví atd. Existují také regionální rozdíly ve velikostní struktuře obcí a v hustotě obcí. Největší podíl malých obcí má kraj Vysočina, Jihočeský a Středočeský.

U malých obcí lze zjistit několik základních, dlouhodobě působících trendů. Mezi ně patří zejména:

- postupné stárnutí obyvatelstva (rychlejší než u celkové populace),
- úbytek schopností poskytovat služby obecně (zejména základní občanské vybavenosti) i služby na určité úrovni (souvisí to s růstem nároků spotřebitelů na rozšiřování spektra služeb a jejich úrovně, což vyžaduje jejich koncentraci),
- rostoucí převaha obytné a rekreační funkce (nejmenší obce) nad funkcemi ekonomickými a obslužnými,
- rychlý úbytek pracovních míst a následné zvyšování vyjížděky obyvatel za prací (zejména denní vyjížděky), zvyšující se závislost (dopravní i obslužná) na mikroregionálních a regionálních střediscích,
- malá diverzifikace pracovních míst, nízké příjmy a vyšší míra dlouhodobé nezaměstnanosti, omezená dostupnost a kvalita služeb podporujících podnikání,
- snižování úrovně dopravní obslužnosti veřejnou dopravou,
- obecný nedostatek finančních prostředků k zajištění základních funkcí a rozvojových záměrů (obtížný přístup k úvěrům i nedostatek vlastních finančních zdrojů na spolufinancování projektů dotovaných státem). Především nedostatek finančních prostředků způsobuje také menší úspěšnost malých obcí při čerpání dotací z různých státních podpůrných programů a strukturálních fondů,
- zvýšené finanční náklady na výstavbu a údržbu základní technické infrastruktury, dopravní obslužnosti atd., zvláště u obcí s velkou rozlohou,

- ztížené podmínky pro výkon státní správy a samosprávy (s ohledem na zájmy občana je třeba klást důraz na zajištění profesionálního výkonu státní správy, tento výkon plní malé obce s velkými obtížemi).

Působení těchto jevů ve svém souhrnu vede k oslabování možností plnit zákony stanovené úkoly a v patřičném rozsahu pečovat o vyvážený rozvoj svého územního obvodu, má rozhodující vliv i na odchod ekonomicky aktivních obyvatel z mladších věkových skupin z malých obcí, v tradičních zemědělských oblastech se zhoršenými podmínkami pro hospodaření pak vede i k celkovému úbytku obyvatelstva. Výjimku z této situace tvoří obce ležící v blízkosti velkých měst. Z výše uvedeného vyplývá, že existence malých obcí jako autonomních subjektů je problémová a s ohledem na nezastupitelnou úlohu, kterou tyto obce plní při zachování a obnově venkovského prostoru, je nutné tuto nepříznivou situaci řešit.

K 1.1.2017 existovalo na území ČR celkem 4 814 obcí s počtem obyvatel menším než 1 000 (76,9 % z celkového počtu všech obcí) a k tomuto datu žilo v malých obcích 1 789 091 obyvatel (pouze 17 % obyvatelstva ČR). Počet venkovských sídel v České republice, tj. vesnic, rozptýlených sídel, vísek a samot, se odhaduje na cca 40 tisíc, při průměrné vzdálenosti sídel okolo 1,5 km. Ovšem význam malých obcí nelze čistě omezit na pouhé populační hledisko, ale je třeba brát v potaz též významný faktor územní velikosti, jenž v praxi znamená, že obce menší než 1 000 obyvatel fakticky „spravují“ více než polovinu rozlohy státu (57,0 % z celkové rozlohy ČR), důležité je rovněž jejich plošné, v podstatě rovnoměrné rozložení (byť existují regionální rozdíly), na rozdíl od „bodových“ prvků – měst. Pohled na dlouhodobější vývoj počtu malých obcí na území České republiky nadto ukazuje, že v minulosti bylo zastoupení zkoumané skupiny malých obcí ještě poněkud vyšší. V období předválečného Československa (1918-1938) existovalo na území dnešní ČR více než 11 000 obcí, přičemž přes 83 % z nich bylo do 1 000 obyvatel. Podobná byla situace i v období krátce po 2. světové válce – v roce 1950 zde bylo celkem 11 459 obcí, a z toho dokonce 88,9 % obcí mělo méně než 1 000 obyvatel. Poté se počet obcí až do roku 1989 trvale snižoval, a to zejména v důsledku státem organizovaného administrativního slučování obcí. Na počátku posttotalitní periody – k 1.1.1990 – existovalo na území ČR „pouhých“ 4 100 obcí. Po tomto datu však nastal bouřlivý dezintegrační proces, který mohl být na jedné straně důsledkem politické aktivizace lokálních komunit a na straně druhé i přirozenou reakcí na předchozí centrálně organizovanou integraci obcí v totalitním režimu (Hampl, Müller, 1998). Podle Perlína, 1996, mohl být dalším důvodem pro vznik (respektive obnovu) celé řady obcí v tomto období rovněž přehnaný optimismus místních představitelů o možnostech uplatnění samostatné komunální politiky a o vyšším podílu státních dotací pro samostatné obce. Dezintegrační proces probíhal nejintenzivněji na počátku 90. let 20. století a v dalším období jeho intenzita zřetelně slábla, což lze snadno dokumentovat i za pomoci údajů o počtu osamostatněných obcí v jednotlivých letech:

- v prvním roce nového demokratického režimu (1.1.1990 – 1.1.1991) vzniklo 1 668 obcí,
- v roce následujícím (1.1.1991 – 1.1.1992) došlo k vytvoření 329 obcí,
- mezi 1.1.1992 a 1.1.1993 přibýlo již „jen“ dalších 99 obcí.

V následujícím období probíhal proces osamostatňování obcí již podstatně pomaleji, až se v roce 2001 pod vlivem přísnějších podmínek, které pro vznik nových obcí stanovil nový zákon o obcích (zákon č. 128/2000 Sb.), prakticky zastavil. Kdyby první zákon o obecním zřízení (zákon č. 367/1990 Sb.) měl stejné omezení pro vznik nových obcí jako zákon schválený o deset let později, který vymezil vznik nové obce stanovením minimálního počtu obyvatel oddělené i původní obce na jeden tisíc, téměř žádná nová obec by po roce 1989 nevznikla (Vajdová a Čermák, 2006). První posttotalitní zákon o obecním zřízení však žádné významnější omezující podmínky nestanovil, a i z tohoto důvodu k 1.1.2017 existovalo na území ČR celkem 6 258 obcí, což bylo o 2 158 obcí více než k 1.1.1990 (Svobodová, Věžník a Hofmann, 2013). K 1.1.2017 bylo z celkového počtu obcí 604 měst (v tom 25 statutárních měst) a 223 městysů. Míra urbanizace českého osídlení dosahovala 70,3 %, počítáme-li městyse k venkovským obcím. Dále se v ČR nachází i 4 vojenské újezdy.

Výsledná existence velkého množství velmi malých obcí se stává dlouhodobě podnětem řady diskusí o efektivitě a smysluplnosti takového uspořádání, popř. o možnostech konsolidace. Tuto diskusi lze opřít o značné množství studií věnovaných otázkám vztahu mezi velikostí obcí a různými aspekty jejich fungování. Důležitý úhel pohledu, analyzovaný v návaznosti na klíčovou studii Dahla a Tufteho, 1973, o vztahu velikosti politických jednotek a charakteristik jejich správy, se týká efektivitě fungování samosprávy v obcích různé velikosti a jejich rozvojových možností. Keating, 1995, sumarizuje argumenty, které hovoří pro slučování malých obcí, následujícím způsobem: malé obce nemají možnost využívat úspory z rozsahu, nedokáží udržet dostupnost služeb, mají méně kvalitní politické zastoupení, nejsou schopny strategického plánování, nemají možnost dostatečně ovlivňovat svůj ekonomický rozvoj. Lze tedy očekávat, že malé obce nebudou schopny dosáhnout rozvoje srovnatelného s obcemi většími. Jak ovšem upozorňuje Illner, 2006, jednotlivé argumenty vysvětlující tuto hypotézu nejsou vždy dostatečně empiricky ověřené. Předpoklad, že instituce místní samosprávy v malých obcích mají poměrně malou kapacitu k plnění všech úkolů, které jim ukládá zákon a které jsou spojeny s kvalitní správou území a rozvojovým působením, se zdá být v realitě České republiky na první pohled dobře doložitelný. Zejména nejmenší obce s

neuvolněným starostou, v nichž je samospráva vykonávána v podstatě na neprofesionální, dobrovolnické bázi, nedisponují prakticky žádným aparátem, který by mohl zajišťovat pravidelnou odbornější činnost a strategické řízení obce. Ekonomickou a organizační racionalitu slučování zdůrazňují na základě svého rozboru komplexní velikostní diferenciacie českých obcí i Hampel a Müller, 1998, a další autoři (Bernard, Kostecký, 2010).

Na druhou stranu z řady šetření, která byla prováděna mezi představiteli samosprávy i mezi obyvateli malých obcí (např. Hudečková, Pitterling 2009, Vajdová 1999, Vajdová, 2006, Vajdová, Čermák, 2006) vyplývá, že jak mezi lokálními politiky, tak mezi obyvateli malých obcí jednoznačně převažuje odpor proti slučování a snaha o zachování vlastní samostatnosti. U lokálních politiků je tento postoj možná vysvětlitelný obavou ze ztráty vlastního vlivu, u obyvatel však nikoliv. Snaha o zachování vlastní samosprávy i v nejmenších obcích zřejmě souvisí jednak se silnou lokální identitou, jednak se zde projevuje obava ze znevýhodnění malých sídel při jejich sloučení do jedné obce spolu se sídly větší velikosti a tedy z poklesu finančních alokací a dalších rozvojových impulzů, kterých jednotlivá sídla využívají. Tento argument je v podstatě protikladný hypotéze o nižší efektivitě správy malých jednotek a jejich nedostatečném rozvojovém potenciálu. Ze strany malých obcí je totiž vyslovována obava ze zhoršení rozvojových potenciálů, ke kterému by mohlo dojít po připojení k větším administrativním celkům (Bernard, Kostecký, 2010).

Tab. 1: Počet obcí a obyvatel v jednotlivých velikostních kategoriích obcí

Velikostní kategorie	ČR		Jihočeský kraj		ČR		Jihočeský kraj	
	Počet obcí	Podíl obcí v %	Počet obcí	Podíl obcí v %	Počet obyvatel	Podíl obyvatel v %	Počet obyvatel	Podíl obyvatel v %
1-199	1 448	23,16%	233	37,40%	180 093	1,71%	26 702	4,19%
200-499	2 006	32,08%	201	32,26%	654 936	6,21%	64 452	10,11%
500-999	1 365	21,83%	87	13,96%	962 262	9,13%	59 594	9,35%
1 000-1 999	747	11,95%	50	8,03%	1 041 459	9,88%	71 033	11,15%
2 000-4 999	415	6,64%	31	4,98%	1 256 370	11,92%	91 657	14,38%
5 000-9 999	141	2,25%	14	2,25%	964 589	9,15%	97 026	15,22%
10 000-19 999	69	1,10%	2	0,32%	971 012	9,21%	24 332	3,82%
20 000-49 999	43	0,69%	4	0,64%	1 279 132	12,14%	109 219	17,14%
50 000-99 999	14	0,22%	1	0,16%	1 969 343	18,69%	93 285	14,64%
100 000 a více	5	0,08%	0	0,00%	1 259 079	11,95%	0	0,00%
Celkem	6 253	100,00%	623	100,00%	10 538 275	100,00%	637 300	100,00%

Zdroj: Český statistický úřad, 2015, vlastní výpočty

Tab. 2: Paradox počtu obcí a počtu obyvatel

Velikostní kategorie obce	Počet obcí	Počet obyvatel
do 499 obyvatel	55,24%	7,92%
500-2 999 obyvatel	37,52%	24,39%
3 000 a více obyvatel*	7,24%	67,69%
Celkem	100,00 %	100,00 %

* V současnosti je v ČR dle zákona o obcích městem taková obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Obec může získat status města též nezávisle na těchto kritériích, pokud věrohodným způsobem prokáže, že tento status již v minulosti měla.

Zdroj: Český statistický úřad, 2015, vlastní výpočty

Komparujeme-li rok 1980, ve kterém bylo dosaženo z hlediska sčítání obyvatelstva nejmenšího počtu obcí, s rokem 2015, tak k největším změnám došlo v kategorii obcí velikosti do 199 obyvatel (+174,24 %) a 200-499 obyvatel (+30,68 %). K podstatné změně došlo ještě u obcí velikosti 10 000-19 999 obyvatel (-11,54 %) a 50 000-99 999 obyvatel (-17,65 %) přesunem do vyšší/nižší kategorie. V ostatních kategoriích došlo v průběhu let 1980-2015 jen ke změnám v řádu jednotek %. Nyní tak v 93 % obcí žije jen 32 % obyvatel.

Roztříštěná struktura obcí, tj. velký počet malých a velmi malých obcí, se tak v posledních letech stala předmětem řady diskusí (např. Bennett, 1993, 1997, Blažek, 2004, nebo Lidström, 1998). Kritizována dle Binka, et al, 2011, bývá zejména z hlediska sociálního a ekonomického rozvoje venkova, stability volených orgánů malých obcí, jejich finančního hospodaření, kvality jejich správních úkonů, dodržování zákonitosti apod. Pravda je, že s velikostí obce klesají relativní náklady na výkon místní vlády a na poskytované služby, takže tyto funkce jsou levnější. Spojením obcí se nesníží náklady na budování infrastruktury, sídelní struktura zůstane stále stejná (ekonomické argumenty proto nelze přeceňovat). Mnohých úspor lze dosáhnout prostou spoluprací (např. v rámci

svazků obcí), což konstatuje i Ryšavý, 2006, který jako nosné vidí vytvoření sítě spolupráce mezi venkovskými oblastmi a městy, zvláště pak center střední velikosti, a také ve vzájemné propojenosti ekonomických aktivit malých sídel ve venkovském prostoru. Již zmíněná infrastruktura, zejména dopravní, pak stojí za atraktivitou velkých obcí pro podnikání, navzdory nižším nákladům na výrobní faktory v menších obcích. Nedostatečná infrastruktura ale není problémem jen menších sídel, podepisuje se i na neatraktivitě krajských měst, jako jsou Karlovy Vary či České Budějovice.

Nyní to však vypadá, že do budoucna obcí radikálně ubude. Podle Svazu měst a obcí ČR, Asociace krajů ČR a některých starostů čeká Česko jejich postupné slučování (odhady v roce 2018 zmiňují dokonce číslo 2000 obcí!). Důvodem je nejen současná složitost samosprávy, přibývání agendy od státu a nedostatek peněz na některé investice, ale i složitý, drahý a neefektivní stávající systém veřejné správy. Nynější struktura totiž bude dlouhodobě přinášet problémy z hlediska standardu veřejných služeb, jejich financování a stále se zvyšujícího množství úředních agend a povinností, které na obce přenáší stát bez odpovídajícího finančního plnění (Válková, 2010). Z analýzy hospodaření obcí podle velikostních kategorií dle Kameníčkové, 2011, jednoznačně vyplývá, že v posledních letech to byly právě nejmenší obce (1-199 obyvatel), které vykazovaly nejnižší dynamiku růstu celkových příjmů (rok 2010 – 6 %), v průměru za všechny obce to bylo 9 %. Výsledky této analýzy tak jen potvrzují ekonomické problémy menších obcí. Celý problém je proto dle Aliho, Macharta a Vimmra, 2012, třeba diskutovat v souvislosti s mírou centralizace veřejné správy, která je v ČR vysoká. Nadále však zůstává otázkou, jak bude problém fragmentované municipální struktury České republiky vyřešen. Vydá se cestou slučování obcí (přejde z dobrovolné fáze do fáze vynucené státem), či po vzoru Francie a Finska rozvine jiné alternativy jako je spolupráce obcí? Nebo bude současná situace, kdy je státní správa přenesena z některých obcí na obce s rozšířenou působností, vyhodnocena jako dostatečné překonání problémů fragmentované municipální struktury... Politickou reprezentaci tak čeká v budoucnu v souvislosti s deficitem veřejných financí nelehký úkol – rozhodnout, jak zlepšit stávající systém veřejné správy a zefektivnit zajišťování veřejných služeb. Matematicky bohužel nelze spolehlivě stanovit, jaká je optimální velikost samostatné obce či města, snaha o dobrovolné či nedobrovolné slučování obcí do určitých velikostních struktur se tak stává výsostně politickým rozhodnutím. Blíže o této problematice také Balík, 2008, Peková, Pilný, Jetmar, 2008, Žárska, 2009, Měrtlová, 2012, Hálová, Alina, 2014, Novotná, Volek, Alina, 2014, Kruntorádová, 2015, Kavan, Brehovská, 2016, Papcunová, Urbaníková, Korenková, 2016, Hrvolová, Polednáková, Szarková, Krásna, Marková, 2017, a další.

3. Cíl a metodika příspěvku

Na základě poznatků z teoretických pramenů a z analýzy dosud realizovaných výzkumů v předmětné oblasti autor stanovil následující hypotézu: Spolupráce obcí se intenzivně rozvíjí v určitých rozvojových centrech/osách kraje, na periferii kraje její intenzita klesá. Ověření hypotézy by mělo vyvrátit tvrzení některých autorů, kteří hovoří naopak o intenzivnějším zapojování menších (periferních) municipalit jako prostředku překonání přirozených hendikepů vyplývajících z horšího ekonomického, administrativního a technického zázemí. Výzkum zároveň ukazuje, zda dochází v rámci regionálního rozvoje Jihočeského kraje ke konvergenci a odstraňování regionálních disparit, nebo naopak dochází k divergentnímu vývoji. Výzkum zapojení municipalit do 12 způsobů a forem spolupráce obcí byl autorem realizován v letech 2007-2015 na základním souboru 623 obcí Jihočeského kraje, zjištěné výsledky byly následně otestovány pomocí korelační a regresní analýzy, které byly doplněné popisnou statistikou. Aby mohla být objektivně zhodnocena intenzita spolupráce obcí ve zkoumaném regionu, byl autorem zkonstruován za pomoci metody kvantifikace model hodnocení spolupráce obcí. Kvantitativním vyjádřením dimenze je hodnota syntetického ukazatele označovaného jako koeficient spolupráce (K_S) – blíže viz Dušek, 2010, s. 87. Tento koeficient byl komparován s dopravní dostupností (vzdáleností) jednotlivých významných center-sídel Jihočeského kraje (v kilometrech či minutách), konkrétně se jedná o obce s rozšířenou působností a krajské město České Budějovice, čímž bude demonstrován rozdílný vývoj v rámci jednotlivých (správních) regionů kraje či jádra a periferie regionu Jihočeského kraje.

4. Výsledky výzkumu a diskuze

Jihočeský kraj má v rámci svých základních charakteristik několik „nej“:

- disponuje rozlohou 10 057 km², což je 12,8 % rozlohy České republiky a činí z něj 2. největší kraj ČR po Středočeském kraji,
- z hlediska počtu obyvatel (k 1.1.2015 celkem 637 300) se jedná o 6. největší kraj,
- je krajem s nejmenší hustotou zalidnění z celé ČR (hustota obyvatel je 63,37 osob/km²),
- v kraji je celkem 623 obcí (z toho 54 měst), což ho řadí na 4. místo z hlediska počtu obcí v rámci všech krajů ČR (po Středočeském, Vysočině a Jihomoravském kraji),
- hustota obcí na 1 000 km² kraj řadí až na 11. místo (62 obcí), dále jsou již jen kraj Moravskoslezský (55 obcí), Karlovarský (40 obcí) a Praha.

Značně rozdílné základní charakteristiky kraje s málo urbanizovaným územím a rozsáhlými venkovskými oblastmi potýkajícím se s vylidňováním, nedostatkem pracovních příležitostí, stárnutím obyvatelstva, špatnou dopravní dostupností, nedostatečnou občanskou a technickou vybaveností či dokonce změnou funkce sídla vedly autora při stanovení hypotézy k možnosti otestovat vliv vzdálenosti od sídla ORP a sídla krajského města (Českých Budějovic) na výši koeficientu spolupráce. Vzhledem k optimální centrální poloze krajského města lze považovat vzdálenější municipality za periferní a naopak. Vliv vzdálenosti od bývalého okresního města nebyl statisticky testován, neboť okresy jsou po 1.1.2003 využívány pouze pro potřeby statistické a územně-orientační. Výchozí myšlenka vlivu vzdálenosti a koeficientu spolupráce souvisela s horšími K_S na jihozápadní a severovýchodní periferii Jihočeského kraje a pozitivním vlivem větších sídel na rozvoj spolupráce v jejich okolí.

Tab. 3: Koeficient spolupráce K_S obcí Jihočeského kraje dle dopravní dostupnosti vybraných sídel (v km)

Vzdálenost v km	Koeficient spolupráce dle dopravní dostupnosti od...		
	Českých Budějovic (krajské město)	bývalého okresního města	sídla SO ORP
do 5 km	2,40	4,88	4,82
5-9,9 km	4,75	4,71	4,47
10-19,9 km	5,29	4,57	4,57
20-29,9 km	5,05	4,45	4,41
30-39,9 km	4,65	4,57	5,43
40-49,9 km	4,22	4,22	4,67
50-69,9 km	4,49	5,00	-
70-89,9 km	4,48	-	-
90-100 km	3,63	-	-

Zdroj: Vlastní výzkum

Tab. 4: Koeficient spolupráce K_S obcí Jihočeského kraje dle dopravní dostupnosti vybraných sídel (v minutách)

Vzdálenost v minutách	Koeficient spolupráce dle dopravní dostupnosti od...		
	Českých Budějovic (krajské město)	bývalého okresního města	sídla SO ORP
5-9,9 min.	-	5,16	4,74
10-19,9 min.	4,71	4,58	4,50
20-29,9 min.	5,13	4,45	4,53
30-39,9 min.	5,02	4,64	4,57
40-49,9 min.	4,55	4,39	4,77
50-69,9 min.	4,34	4,18	4,50
70-89,9 min.	4,48	6,50	-
nad 90 min.	4,46	-	-

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze zpracovaných tabulek 3 a 4 odkazujících na výši K_S není na první pohled patrná jednoznačná závislost, ať se jedná o kilometrovou nebo minutovou dostupnost vybraných sídel (krajského města Českých Budějovic, bývalého okresního města nebo sídla obce s rozšířenou působností). Zaměřením se na oblast dopravní dostupnosti vychází přitom z předpokladu, že dopravní dostupnost (v kilometrech i minutách) je významná pro utváření funkčních a konkurenceschopných regionů, naopak špatná dopravní dostupnost municipality je velmi často symptomem i příčinou předpokládané zhoršené konkurenceschopnosti území. Bylo proto přistoupeno ke stanovení a otestování dvou statistických modelů.

$$K_S = \alpha + \beta \times \text{vzdálenost od obce se sídlem SO ORP (km)}$$

Tab. 5: Výstup lineární regrese – vzdálenost od sídla SO ORP

Regresní statistika						
Násobné R	0,00300436					
Hodnota spolehlivosti R	9,02618E-06					
Pozorování	623					
ANOVA						
	Rozdíl	SS	MS	F	Významnost F	
Regrese	1	0,013013	0,0130133	0,005605	0,940343	
Rezidua	621	1441,714	2,3216008			
Celkem	622	1441,727				
	Koeficienty	Chyba stř. hodnoty	t Stat	Hodnota P	Dolní 95%	Horní 95%
konstanta - α	4,548732	0,125981	36,106540	0,000000	4,301332	4,796132
vzdálenost od SO ORP (v km) - β	0,000605	0,008075	0,074869	0,940343	-0,015253	0,016462

Zdroj: Vlastní výpočty

P-hodnota koeficientu β 0,940343 je větší než 0,05 (5 % hladina významnosti), odhadnutý koeficient proto není statisticky významný. Neproázala se tak lineární závislost K_s na vzdálenosti od obce s rozšířenou působností. Tento závěr není nikterak překvapivý, zatímco některá ORP jsou v oblasti spolupráce obcí vysoce aktivní (Strakonice, Prachatice atd.), jiná jsou spíše pasivní (České Budějovice, Český Krumlov atd.) a nelze je považovat za proaktivní aktéry regionálního rozvoje. Spearmanův korelační koeficient -0,01954271 je negativní, hodnota ukazuje na triviální či žádnou korelaci.

Druhý testovaný model posuzoval závislost výše K_s na vzdálenosti od krajského města Českých Budějovic. Geografická poloha téměř v centru Jihočeského kraje umožňuje rozlišit tímto způsobem obce vnitrokrasné a obce na vnitřní a pohraniční periferii.

$$K_s = \alpha + \beta \times \text{vzdálenost od krajského města (km)}$$

Tab. 6: Výstup lineární regrese – vzdálenost od krajského města

Regresní statistika						
Násobné R	0,105819856					
Hodnota spolehlivosti R	0,011197842					
Pozorování	623					
ANOVA						
	Rozdíl	SS	MS	F	Významnost F	
Regrese	1	16,14423	16,144233	7,03261	0,008208	
Rezidua	621	1425,583	2,2956246			
Celkem	622	1441,727				
	Koeficienty	Chyba stř. hodnoty	t Stat	Hodnota P	Dolní 95%	Horní 95%
konstanta - α	4,923731	0,151032	32,600618	0,000000	4,627136	5,220326
vzdálenost od krajského města (v km) - β	-0,007456	0,002811	-2,651907	0,008208	-0,012977	-0,001935

Zdroj: Vlastní výpočty

Závěr

Test významnosti modelu ukázal, že druhý navržený regresní model je statisticky významný. P-hodnota testu významnosti modelu je rovna 0,0082, model je tedy významný na 1 % hladině významnosti. Odhadnutý koeficient β je negativní (-0,007456), to znamená, že čím je vzdálenost od krajského města Českých Budějovic vyšší, tím je koeficient spolupráce nižší a naopak. P-hodnota odhadnutého koeficientu β (0,0082) je menší než 0,05 (5 % hladina významnosti), odhadnutý koeficient je proto statisticky významný. Lze tedy konstatovat, že se prokázala statistická závislost koeficientu spolupráce na vzdálenosti od krajského města, tuto tezi můžeme interpretovat i jiným způsobem, a to tak, že menší regiony jsou homogennější a vazbu K_s a vzdálenosti od sídla SO ORP zde nelze prokázat. Závislost popsána Spearmanovým korelačním koeficientem, který má hodnotu -0,1069044, je nízká až střední, záporné znaménko značí negativní závislost mezi veličinami. Na bázi většího regionu (kraje)

však dochází k významnějším rozdílům, které je tak možné statisticky podchytit, což se nám také podařilo. Specifickým územím jsou České Budějovice a jejich blízké okolí, kde jsou kvůli malému zapojení municipalit K_s nízké, následně již platí prokázaný trend poklesu K_s dle vzdálenosti od centra kraje. Hypotéza se potvrdila z hlediska kilometrové vzdálenosti od krajského města. Z hlediska vzdálenosti od obce se sídlem SO ORP se hypotéza nepotvrdila. Na území celého kraje lze též vysledovat určitá rozvojová centra s vysokým koeficientem spolupráce K_s (např. Dačice, Prachatice, Strakonice, Třeboň) nebo nízkým K_s (např. České Budějovice, Český Krumlov), analogicky je možné identifikovat i úspěšná či naopak problémová (periferní) území. Na bázi menších území než kraj neposkytuje z důvodu četných diferencí analýza prokazatelné výsledky.

Jak uvádí Ježek, 2008, či Armstrong a Taylor, 2000, místní anebo regionální iniciativy nejsou a ani nemohou být všelékem pro řešení všech místních či regionálních problémů, ani nerovnoměrného ekonomického rozvoje, jsou významným doplňkem aktivit státu, popř. samosprávných krajů, v podpoře a stimulaci ekonomického rozvoje. Při prokazování vzájemných vztahů a souvislostí proměnných v oblasti spolupráce obcí bylo výsledkem výzkumu odhalení několika významných faktorů, které ovlivňují velikost (předpoklady) zapojení obce do spolupráce obcí, tj. sociální kapitál obcí. Těmito faktory jsou velikost obce, ekonomická síla a soběstačnost (autarkie) municipality a neperiferní lokalizace obce v rámci kraje (uvnitř jednotlivých obcí s rozšířenou působností jsou rozdíly K_s zanedbatelné). Pozitivním trendem jsou statisticky prokazatelné konvergenční procesy mezi jednotlivými obcemi (periferními – centrálními, malými – velkými, ekonomicky slabšími a silnějšími municipalitami → pokles polarizace).

Literatura

- [1] ALI, S., MACHART, F., VIMMR, M. K., (2012). Negativní aspekty slučování municipalit: analýza akademické diskuze. *Acta Politologica*, vol. 4, no. 3, pp. 263-283. ISSN 1803-8220.
- [2] ARMSTRONG, H., TAYLOR, J., (2000). *Regional Economics and Policy*. 3. vydání. Oxford: Blackwell. ISBN 978-06-3121-713-8.
- [3] BALÍK, S., (2008). *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností. Koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-144-4.
- [4] BENNETT, R., (1993). *Local Government in the New Europe*. London: Belhaven. ISBN 978-18-5293-287-9.
- [5] BENNETT, R., (1997). *Local Government in Post-socialist Cities*. Budapest: Local Government and Public Service Reform Initiative.
- [6] BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T., (2010). Části obcí s vlastní samosprávou a bez ní: Vliv administrativního statusu části obce na její rozvoj. *Acta Politologica*, vol. 2, no. 3, pp. 46-61. ISSN 1803-8220.
- [7] BINEK, J., et al, (2011). *Synergie ve venkovském prostoru – Paradoxy rozvoje venkova*. Brno: GaREP. ISBN 978-80-904308-6-0.
- [8] BLAŽEK, B., (2004). *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. Brno: Era. ISBN 80-86517-90-X.
- [9] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, (2015). *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2015*. [online]. [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20556287/1300721503.xlsx/75b39cc7-7aa3-4f31-a6e3-018bb06a5f83?version=1.1>.
- [10] DAHL, R., TUFTE, E. R., (1973). *Size and Democracy*. Stanford: Stanford University Press. ISBN 0-8047-0834-7.
- [11] DUŠEK, J., (2010). *Faktory regionálního růstu a rozvoje (se zaměřením na spolupráci měst a obcí v Jihočeském kraji)*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-86708-94-2.
- [12] HÁLOVÁ, P., ALINA, J., (2014). Analysis of Investment in Infrastructure and Other Selected Determinants Influence to Unemployment in CR Regions. In *8th International Days of Statistics and Economics Location*. Prague: University of Economics, pp. 445-455. ISBN 978-80-87990-02-5. WOS:000350226700044.
- [13] HAMPL, M., (2007). Regionální diferenciacie současného socioekonomického vývoje v České republice. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, vol. 43, no. 5, pp. 889-910. ISSN 0038-0288.
- [14] HAMPL, M., MÜLLER, J., (1998). Jsou obce v České republice příliš malé? *Geografie – Sborník ČGS*, vol. 103, no. 1, pp. 1-12. ISSN 1213-1075.
- [15] HRVOĚOVÁ, B., POLEDNÁKOVÁ, A., SZARKOVÁ, M., KRÁSNA, S., MARKOVÁ, J., (2017). *Ekonomické a sociální nástroje jako faktor tvorby pracovních míst*. Brno: Tribun EU. ISBN 978-80-263-1166-9.
- [16] HUDEČKOVÁ, H., PITTLING, M., (2009). Integration and Independence in the Perspective of Rural Municipalities. *Agricultural Economics*, vol. 55, no. 12, pp. 596-604. ISSN 0139-570X.

- [17] ILLNER, M., (2006). Velikost obcí, efektivita jejich správy a lokální demokracie. In VAJDOVÁ, Z., ČERMÁK, D., ILLNER, M. *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990. Sociologické studie 06/2*. Praha: Sociologický Ústav AV ČR, pp. 15-26. ISBN 80-7330-086-9.
- [18] JEŽEK, J., (2008). Podpora rozvoje místní ekonomiky v malých městech České republiky. In *National and Regional Economics VII*. Košice: Ekonomická fakulta technickej univerzity v Košiciach, pp. 341-347. ISBN 978-80-553-0084-9.
- [19] KAMENÍČKOVÁ, V., (2011). *Hospodaření obcí podle velikostních skupin (příjmová část rozpočtu)*. [online]. [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: <http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6521067>.
- [20] KAVAN, Š., BREHOVSKÁ, L., (2016). Spolupráce Jihočeského kraje a přeshraničních regionů se zaměřením na ochranu obyvatelstva. In *XIX. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 907-914. ISBN 978-80-210-8273-1. DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210-8273-2016-117.
- [21] KEATING, M., (1995). Size, Efficiency and Democracy: Consolidation, Fragmentation and Public Choice. In JUDGE, D., STOKER, G., WOLLMANN, H. *Theories of Urban Politics*. London: Sage Publications, pp. 117-134. ISBN 0-8039-8864-8.
- [22] KRUNTORÁDOVÁ, I., (2015). *Politické aspekty financování českých měst*. Praha: Karolinum Press. ISBN 978-80-2462-744-1.
- [23] LIDSTRÖM, A., (1998). The Comparative Study of Local Government Systems – A Research Agenda. *Journal of Comparative Policy Analysis*, vol. 1, September 1998, no. 1, pp. 97-115. ISSN 1387-6988.
- [24] MALÍK, J., (2005). *Integrace malých obcí – důvodová zpráva*. [online]. [cit. 2018-01-31]. Dostupné z: <http://www.spov-jck.cz/vismo/dokumenty2.asp?id=10685&p1=6709&n=integrace-malych-obci-duvodova-zprava-1&p2=0&p3=0&cookiesAllowed=1>.
- [25] MĚRTLOVÁ, L., (2012). Porovnání regionálních disparit v regionech České republiky. In *XV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 81-90. ISBN 978-80-210-5875-0.
- [26] MLÁDEK, T., (2012). *Analýza regionálních rozdílů v ČR*. Praha: Český statistický úřad. ISBN 978-80-250-2144-6.
- [27] NOVOTNÁ, M., VOLEK, T., ALINA, J., (2014). Regional Disparities in Productivity of Small and Medium-Sized Enterprises in the Food Industry. In *XVII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 757-763. ISBN 978-80-210-6840-7.
- [28] PAPCUNOVÁ, V., URBANÍKOVÁ, M., KORENKOVÁ, M., (2016). Financovanie preneseného výkonu štátnej správy na úseku matrik na úrovni miestnej samosprávy v SR. In *XIX. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 788-795. ISBN 978-80-210-8273-1. DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210-8273-2016-101.
- [29] PEKOVÁ, J., PILNÝ, J., JETMAR, M., (2008). *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-351-5.
- [30] PERLÍN, R., et al, (2012). *Regionální diferenciace venkovských obcí Česka: disparity a možnosti rozvoje*. [online]. [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: <http://geography.cz/wp-content/uploads/2012/02/Venkovy-Perl%C3%ADn-a-kol.pdf>.
- [31] RYŠAVÝ, I., (2006). *Společenství obcí ještě vzbudí diskusi, ale pro venkov je jednou ze šancí*. [online]. [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: <http://moderniobec.ihned.cz/c1-17516690-spolecenstvi-obci-jeste-vzbudi-diskusi-ale-pro-venkov-je-jednou-ze-sanci>.
- [32] SVOBODOVÁ, H., VĚŽNÍK, A., HOFMANN, E., (2013). *Vybrané kapitoly ze socioekonomické geografie České republiky*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6229-0.
- [33] VAJDOVÁ, Z., (1999). Starostové v městech a obcích v sedmém roce existence samosprávy. In *Vznikání demokratické praxe v České republice*. Praha: CEFRES, pp. 31-47. ISBN 80-902196-8-3.
- [34] VAJDOVÁ, Z., (2006). Spravování venkovské obce a kvalita života: názory a postoje obyvatel. In MAJEROVÁ, V. (ed.). *Český venkov 2006: Sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. Praha: PEF ČZU, pp. 12-21. ISBN 978-80-213-1631-7.
- [35] VAJDOVÁ, Z., ČERMÁK, D., (2006). Spolupráce obcí – anketa ve svazcích. In VAJDOVÁ, Z., ČERMÁK, D., ILLNER, M. *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990. Sociologické studie 06/2*. Praha: Sociologický Ústav AV ČR, pp. 45-55. ISBN 80-7330-086-9.
- [36] VÁLKOVÁ, H., (2010). *Obcím zvoní administrativní hrana. Česko se nevyhne jejich slučování*. [online]. [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/obcim-zvoni-administrativni-hrana-cesko-se-nevyhne-jejich-slucovani-1il-/domaci.aspx?c=A100923_162713_domaci_hv.
- [37] ŽÁRSKA, E., (2009). Finanční kapacita obce jako determinant rozvoje. In *Teoretické a praktické aspekty veřejných financí*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1513-7.

Příspěvek byl zpracován v rámci interního grantu IGA VŠERS 1/2016.